

राज्यातील ग्रामीण आदिवासी व दुर्गम भागातील रुग्णांसाठी "शिव आरोग्य टेलिमेडीसीन योजना" मार्फत वैद्यकीय सल्ला व उपचार पुरविण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन
सार्वजनिक आरोग्य विभाग
शासन निर्णय क्रमांक: सा.आ.वि.-३००११/प्र.क्र.४०७/२०१६/आ-७
जी.टी. रुग्णालय आवार, १० वा मजला,
मंत्रालय, मुंबई - ४०० ००१.
दिनांक :- २५ ऑक्टोबर, २०१६.

प्रस्तावना :-

राज्यातील ग्रामीण, आदिवासी व दुर्गम भागातील आजारी रुग्णांना विशेषज्ञामार्फत वैद्यकीय सेवा देण्यासाठी 'टेलिमेडीसीन' ही संकल्पना वैद्यकीय क्षेत्रात झपाट्याने विकसित होत आहे. या उपक्रमात टेलिफोन, इंटरनेट किंवा इतर संपर्क माध्यमाद्वारे वैद्यकीय माहितीचे आदान प्रदान करणे शक्य होते. प्रामुख्याने दुर्गम भागातील आजारी रुग्णांशी टेलिमेडीसीनद्वारे संपर्क साधून निदान करण्यासाठी व विशेषज्ञामार्फत वैद्यकीय सल्ला प्राप्त करून घेऊन पुढील उपचार करण्यासाठी ही सुविधा अतिशय उपयुक्त आहे. राज्यामध्ये दिनांक ७ सप्टेंबर, २००६ रोजी इस्रोच्या सहाय्याने "टेलिमेडीसीन" हा पथदर्शक प्रकल्प सुरु करण्यात आला. या प्रकल्पामध्ये के. ई. एम. हॉस्पिटल, मुंबई येथून राज्यातील लातूर, बीड, नंदुरबार, सिंधुदुर्ग येथील जिल्हा रुग्णालय आणि उपजिल्हा रुग्णालय कराड, जिल्हा सातारा येथे टेलिमेडीसीनद्वारे विशेषज्ञ सुविधा उपलब्ध करून देण्यात आली. यानंतर टेलिमेडीसीनचा विस्तार २० जिल्हा रुग्णालये, २ उपजिल्हा रुग्णालये आणि ४ शासकिय वैद्यकीय महाविद्यालये येथे करण्यात आला. फेब्रुवारी, २०११ मध्ये टेलिमेडीसीन नेटवर्क ISRO च्या Band Width वरून BSNL / MTNL च्या Broadband वर स्थलांतरीत करण्यात आले. सन २०११-१२ मध्ये टेलिमेडीसीन नेटवर्क ३० उपजिल्हा / ग्रामीण रुग्णालयात वाढवण्यात आले. सन २०१४-१५ मध्ये टेलिमेडीसीन सुविधेचा विस्तार पाच उच्च लक्ष केंद्रीत आदिवासी जिल्ह्यांमधील उपजिल्हा रुग्णालय मंचर (पुणे), ग्रामीण रुग्णालय संगमनेर (अहमदनगर),

ग्रामीण रुग्णालय चिखलदरा (अमरावती), उपजिल्हा रुग्णालय, गोकुंदा (नांदेड) आणि जिल्हा रुग्णालय, नांदेड या ठिकाणी करण्यात आला. या प्रकल्पांतर्गत ६ शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालयातील ६ स्पेशलिस्ट केंद्रातून तज्ञ सल्ला देण्यासाठी विशेषज्ञ नोड सुरु करण्यात आले. याद्वारे जिल्हा रुग्णालयातील २३ केंद्रावर आणि उपजिल्हा रुग्णालयातील ३९ केंद्रांवर एकूण ६२ रुग्ण नोड सुरु करण्यात आले. राज्यातील मेळघाट, धडगांव, सुरगाणा व मोखाडा अशा दुर्गम भागातील रुग्णांना दुर्धर आजाराकरीता शहरी भागातील तज्ञ डॉक्टरांमार्फत Second Opinion ची सेवा पुरविण्याकरीता 'शिव आरोग्य योजना' हा प्रकल्प टेलिमेडीसीन योजने अंतर्गत सेमाडोह, जि. अमरावती येथे सन २०१५ मध्ये प्रायोगिक तत्वावर सुरु करण्यात आला होता. सदर प्रकल्पास मिळालेला चांगला प्रतिसाद व त्या माध्यमातून दुर्गम भागातील आदिवासींना होणारे फायदे विचारात घेऊन सदर प्रकल्पास विविध स्रोतांमधून निधी उपलब्ध करून घेऊन सदर योजना पुढे चालू ठेवण्याबाबतचा व सदर योजनेस नवीन नाव देण्याचा प्रस्ताव शासनाच्या विचाराधीन होता. याबाबत पुढीलप्रमाणे निर्णय घेण्यात येत आहे :-

शासन निर्णय:-

"टेलिमेडीसीन प्रकल्प" या कार्यक्रमाचे "शिव आरोग्य टेलिमेडीसीन योजना" असे नामाभिधान करण्यास आणि सदर योजना राष्ट्रीय आरोग्य अभियानामार्फत प्राप्त निधी बरोबरच कंपन्यांच्या सामाजिक बांधिलकीच्या निधी अंतर्गत (Corporate Social Responsibilities) आणि अन्य स्रोतांमधून अर्थ सहाय्य प्राप्त करून घेऊन पुढे चालू ठेवण्यास मान्यता देण्यात येत आहे.

उद्दिष्टे :- आदिवासी व दुर्गम भागातील रुग्णांना टेलिमेडीसीनद्वारे तज्ञ सल्ला देणे, वैद्यकीय अधिकारी, परिचारीका व तंत्रज्ञ इत्यादींचे वैद्यकीय ज्ञान अद्ययावत करणे व त्यांच्यासाठी निरंतर वैद्यकीय शिक्षण उपलब्ध करणे.

२. या योजने अंतर्गत अत्याधुनिक पध्दतीची टेलिमेडीसीन प्रणाली व वैद्यकीय साधनसामग्री / उपकरणे, इंटरनेट कनेक्टिवीटी व मनुष्यबळ इ. सुविधा पुरविण्यात येणार असून आदिवासी व दुर्गम भागातील ग्रामीण रुग्णालय धडगाव, जिल्हा नंदुरबार, प्राथमिक आरोग्य केंद्र, सेमाडोह, जिल्हा अमरावती, ग्रामीण रुग्णालय, मोखाडा, जिल्हा पालघर व ग्रामीण रुग्णालय, सुरगाणा जिल्हा नाशिक येथे पहिल्या टप्प्यात अत्याधुनिक पध्दतीची टेलिमेडीसीन सेवा सुरु करण्यात येईल.

३. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्यांचा संगणक संकेतांक २०१६१००३१५४३१७५७१७ असा आहे. हा शासन निर्णय डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

४. महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(वि. र. दहिफळे)

महाराष्ट्र शासनाचे सह सचिव

प्रत,

१. आयुक्त (कु.क.) तथा संचालक, राष्ट्रीय आरोग्य अभियान, मुंबई.
२. संचालक, आरोग्य सेवा संचालनालय, मुंबई.
३. अतिरिक्त संचालक, कुटुंब कल्याण कार्यालय, पुणे.
४. वैद्यकीय शिक्षण व औषधी द्रव्ये विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
५. आदिवासी विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
६. निवड नस्ती (आरोग्य-७).